

*Prikaz***Ted Galen Carpenter:**
Peace and Freedom. Foreign Policy for a Constitutional Republic

CATO Institute, Washington D.C., 2002, str. 318.

Dr. Ted Galen Carpenter potpredsjednik je Odjela za sigurnosna pitanja i vanjsku politiku uglednog CATO instituta iz Washingtona D.C. Tijekom svojega sedamnaestogodišnjeg istraživačkog rada u tom Institutu za međunarodnu politiku objavio je brojna djela posvećena američkoj vanjskoj politici. Knjiga koju predstavljamo, iako je autor nigdje tako ne najavljuje, svojevrsna je sinteza njegova poimanja jedne nove, Sjedinjenim Državama i te kako potrebne, vanjskopolitičke strategije nakon tragičnih terorističkih napada na teritorij SAD-a 11. rujna 2001.

Time se Ted Galen Carpenter pridružio brojnim znanstvenicima i analitičarima (Kissinger, Brzezinski, Ikenbery) koji su zagovarali, i posthladnoratovskim administracijama u Bijeloj kući predlagali smjernice i glavne ciljeve nove američke vanjskopolitičke akcije u novom svjetskom poretku koji se još uspostavlja, ali u kojem je jasno uočljiva supremacija SAD-a.

Svoje shvaćanje odgovarajuće američke uloge u postbipolarnoj međunarodnoj zajednici, bez obzira na činjenicu predstavnici koje političke partije sjedili u Bijeloj kući, Carpenter naziva pristupom "strategijske nezavisnosti" ("strategic independence") koji primarno počiva na zaštiti američkih vitalnih interesa i jačanju američkih temeljnih vrijednosti društvenog razvoja u novoj međunarodnoj zajednici. Na prvi pogled pristup vrlo blizak danas prevladavajućoj neorealističkoj školi i zagovornicima odlučne globalne američke akcije, uključujući i unilateralnu upotrebu američke vojne sile. No čitajući djelo "Peace and Freedom. Foreign Policy for a Constitutional Republic" uviđa se da su autorova shvaćanja mjesta i uloge SAD-a u međunarodnoj zajednici bliža neoliberalnom, institucionalnom i funkcionalnom poimanju uređenja novog svjetskog poretka.

Autor ne poriče da će SAD još dugo biti unipolarani globalni lider, ali to ne doživljava kao osobitu prednost za Sjedinjene Države, a pogotovo ne za ostatak međunarodne zajednice. Tu osnovnu tezu djela koje predstavljamo, vrstan poznavalac američke vanjske politike Ted G. Carpenter, brani i obrazlaže analizom američke posthladnoratovske vanjskopolitičke uključenosti u međunarodna zbivanja na raznim dijelovima svijeta, od borbe protiv krijumčarenja droge u zemljama Latinske Amerike, američke politike prema Ujedinjenim narodima, Bliskom istoku, američkih odnosa s Rusijom, Kinom, istočnoazijskim saveznicima pa do nove uloge organizacije NATO i redefiniranja euroatlantskih odnosa te američke politike na Balkanu. Posebna vrijednost djela je što autor ne opisuje detaljno sva ta zbivanja, već

se kritički osvrće na dosege i postignuća američke akcije te vlastitim argumentima obrazlaže pozitivne i negativne učinke takvog američkog djelovanja. Uz to, temeljem analize posljedica američke vanjskopolitičke akcije autor daje svoje predviđanje budućeg razvoja odnosa u pojedinim svjetskim regijama.

Generalna Carpenterova kritika dosadašnje posthladnoratovske američke vanjske politike je izraženi intervencionizam širom svijeta, bez jasno definiranih ciljeva koji se žele postići. Takva razgranata američka vanjskopolitička akcija, smatra autor, "ne samo da uvijek i svugdje Washingtonu nije donijela poželjan ishod, već je mnogo puta rezultirala i negativnim učincima".

Iz zanimljivog štiva izdvajamo primjere koji se odnose na američki angažman na nama bliskim prostorima.

Američku politiku na Balkanu autor ocjenjuje neuspjelom. Za Daytonski sporazum kaže da je zaustavio krvave oružane sukobe u Bosni i Hercegovini, ali dodaje kako je BiH danas jednako multietnički nestabilna i ranjiva država kao i pred potpisivanje Sporazuma u prosincu 1995. godine. "Tri feudalne etničke grupe imaju vlast i organiziraju život u regijama koje zapravo predstavljaju tri siromašne etničke mini-državice, dok SAD i ostali međunarodni akteri upotrebljavaju čak i nedemokratska sredstva (neprižnavanje legalno izabranih predstavnika vlasti) u svojim franetičnim pokušajima uspostave jedinstvene države BiH". Za razliku od te, kako je autor naziva "američke fikcije", činjenica je kako je "danas BiH podijeljena, neperspektivna, Potemkinova zemlja, vođena međunarodnom birokracijom", zaključuje Carpenter. Jedino što Washingtonu danas preostaje je da nadzor nad društveno-političkim, gospodarsko-socijalnim životom u BiH prepusti svojim europskim saveznicima.

Carpenter je još kritičniji prema NATO-voj "out-of area" akcije na Kosovu, koju je također predvodila američka politika. "Mjere koje je službeni Beograd provodio prema pripadnicima Oslobođilačke armije na Kosovu nisu bile ništa brutalnije niti radikalnije od mjera koje i neke druge svjetske vlade provode prema dijelu stanovništva koji želi otcjepljenje od matice zemlje", piše Carpenter te zaključuje kako stoga te mjere "nisu bile dovoljan razlog poduzimanja vojne NATO-ve intervencije na Kosovu". Proces etničkoga čišćenja na Kosovu (čije su žrtve osim Srba bili i Crnogorci, Bugari, Židovi, Romi nastanjeni na Kosovu) intenziviran je baš nakon NATO-ve vojne akcije.

Svojom svekolikom politikom prema Balkanu SAD su oslabile svoje veze i odnose s Rusijom, zemljom koja je u modernoj povijesti međunarodnih odnosa taj dio Starog kontinenta tradicionalno smatrala svojom sferom utjecaja, zaključuje Carpenter.

Poteškoće oko uspostavljanja sigurnosti i stabilnosti te civilnog razvoja društva na Balkanu nisu poslužile kao dovoljan primjer američkoj politici za rješavanje krize na Bliskom istoku, smatra autor te predviđa da će područje Iraka nakon američke vojne akcije (već 2001. godine kada je knjiga

pisana autor je predviđao da će SAD ako treba zbog vlastitih interesa, i same vojno intervenirati u Iraku), ali i njegovih susjednih zemalja predstavljati za dugo vrijeme turbulentnu, nesređenu, nestabilnu i nesigurnu regiju.

Analizirajući američku politiku prema, u međunarodnoj zajednici po određenim parametrima i značajkama ipak bitnim zemljama, Kini, Indiji, Rusiji, Japanu, Carpenter smatra da bi Washington trebao omekšati svoju vanjskopolitičku strategiju temeljenu na "samoproklamiranom američkom stavu o Americi kao nezamjenjivoj naciji". Gotovo svaka inicijativa na političkom ili sigurnosnom planu, čak ako dolazi i od demokratskih, Americi tradicionalno naklonjenih i prijateljskih država, u Washingtonu je shvaćena pokušajem ugrožavanja ili slabljenja američke globalne dominacije. Carpenter ocjenjuje kako to nije u skladu s realnim parametrima američke političke, gospodarske, vojne i druge snage. U svijetu globalizacije, sve isprepletenijih veza i oblika partnerstva i multilateralne suradnje, SAD bi umjesto svoje vojne sile i dokazivanja u međunarodnoj zajednici na vojnom planu, trebale više inzistirati i koristiti se najrazličitijim oblicima kulturnoga, gospodarskog, socijalnog i inog civilnog povezivanja s ostatkom svijeta. Osim bilateralne suradnje, uporaba različitih multilateralnih, regionalnih ili svjetskih organizacija ili foruma pogodno su sredstvo prezentacije i ostvarenja američkih interesa.

Takvi Carpenterovi zahtjevi na prvi pogled izgledaju uopćeni i nestimulativni s obzirom na današnje međunarodne okolnosti, ali autor precizno navodi koje su institucionalne mogućnosti i koristi američkog angažmana prema pojedinim svjetskim regijama ili značajnih zemalja.

Pišući svoje najnovije djelo, sam autor je nagovijestio kako će administracija Georga Busha mlađeg najvjerojatnije imati drukčije postavljene ciljeve i prioritete američke vanjske politike od onih koje on smatra poželjnim pri redefiniranju američke vanjskopolitičke strategije. Djelo "Peace and Freedom. Foreign Policy for a Constitutional Republic" u međunarodnim znanstvenim krugovima i javnosti nije izazvalo intenzitet reakcija poput posthladnoratovskih knjiga Zbigniewa Brzezinskog ili Henryja Kissingera. Jedan od razloga je i pristup kao i stajališta koja Carpenter zastupa u svom najnovijem uratku. Jer, usprkos autorovih uglavnom točnih prognoza budućeg međunarodnog razvoja, jasnog i interesantnog stila pisanja, velikog broja podataka i zanimljivih, običnom čitatelju novih detalja i činjenica, dominantni kreatori američke vanjskopolitičke strategije ipak više zagovaraju čvrsto unipolarno američko vodstvo i nepovlačenje SAD-a sa svjetske scene, uključujući i jačanje američke vojne sile prisutne danas na svih pet kontinenata.

Dr. Ted Galen Carpenter nije jedini ugledni znanstvenik i istraživač koji zagovara tezu da će u budućnosti "SAD zapasti u još veće probleme i neprilike ukoliko ne revidiraju svoju politiku globalnog intervencionalizma i posvete se intenzivnijem rješavanju domaćih problema". U vrijeme kada se

u političkim i znanstvenim krugovima širom svijeta iznimno mnogo govori i diskutira o potrebi određivanja jedne nove, adekvatne američke vanjsko-političke strategije, ovo djelo vrstan je doprinos i solidna osnova za drukčije promišljanje američke uloge u novom svjetskom poretku. Preporučuje se ne samo političarima ili onima koji se profesionalno bave međunarodnim odnosima, već i novinarima koji sve češće pišu o novom svjetskom poretku, studentima društvenih znanosti te posebno običnom čitatelju kako bi se razbili stereotipi ili uvriježeni stavovi o američkoj ulozi u posthladnoratovskoj međunarodnoj zajednici.

Lidija Čehulić